

קריעת ים סוף
הערות לתגובתו של י' מדן

א

כוונת מאמרי הייתה להציג קושיות שנתחבטו בהם המפרשים, ולהציע שתי אפשרויות לפתרון הקושיות.

הרב מדן מעמיק לחדור להבנת יסוד המחלוקת (יעב"ץ מול הראשונים), ודבריו נראים נועזים במקצת, לומר שהראשונים לא הכירו את ארץ ישראל והגריעב"ץ הכיר.

אפשר למצוא סיוע לרעיון נועז זה (מלבד דברי יעב"ץ שהדבר מתנגד למציאות) בדברי רמב"ן לבראשית ל"ה, טז ד"ה כברת ארץ. רמב"ן מפרש כי הכ"ף במילה "כברת" היא כ"ף הדמיון, "ברת" היא עניין אכילה, והכוונה לשיעור מרחק של הליכה מהבוקר עד זמן האוכל. אולם מוסיף רמב"ן, שכל זה כתב כשהיה בחו"ל, וכעת שבא לירושלים הוא רואה שהדרך מקבר רחל לבית-לחם הוא פחות ממיל, ולכן הוכחש הפירוש הראשון. הא למדנו - שהכרת המציאות על ידי ראייה בשטח עצמו גורמת להכחשת פירושים שנאמרו מרחוק, באופן תיאורטי ובלא הכרת השטח.

ידוע לכל הלומד את בבלי גיטין, שבדפים ז-ח נחלקו המפרשים בעניין עכו ובעניין קפלוריא. נראה פשוט שהמחלוקת נובעת מתוך כך שלא הכירו את המציאות בשטח. ובתוד"ה כל ששופע (שם ח, ע"א) נחלקו רש"י ור"י בכיווני השיפוע של טורי אמנון, ופשוט שהכרה גאוגרפית של השטח הייתה גורמת לאחד מהם לחזור בו.

במאמרי לא באתי להכריע בין יעב"ץ לבין הראשונים. אולם הרב מדן נוקט עמדה ברורה לצד יעב"ץ, ואף מכנה את שיטת הראשונים שיטה **זחוקה**. גם לגישה זו אפשר להביא סייעתא מדבריו העקרוניים של **אור החיים** הקדוש, שכתב בבראשית א' אות ג:

דע כי רשות לנו נתונה לפי משמעות הכתובים בנתיבות העיון ויישוב הדעת, הגם שקדמונו ראשונים ויישבו באופן אחר, כי שבעים פנים לתורה, ואין אנו מוזהרים שלא לנטות מדברי הראשונים אלא בפירושים שישתנה הדין לפיהן.

ב

למרות דברי ההסכמה שנאמרו בסעיף א, עדיין אין ראייה מוחלטת שהראשונים לא ידעו את תיאור השטח של ארץ ישראל ומצרים.

כבר כתבתי במאמרי¹, שאפשר ליישב את הציור שמציירים התוס' במסכת ערכין (הביאו הרב מדן). והיינו - אם נכוון את המפה כך שארץ ישראל היא בצפון וים-סוף בדרום (ודוק! ים-סוף ולא מפרץ סואץ), ואכן מצרים במערב, ושאר העמים במזרח.

שרטוט סְכְמָטִי זה איננו מדויק, אך גם איננו רחוק מן המציאות. גם הציטוטים שהביא הרב מדן מראב"ע ומחזקוני אינם סותרים את המציאות, כי אכן המהלך ממצרים (בוודאי מצפונה, שם היו בני ישראל בגושן וברעמסס) לארץ ישראל איננו פוגש את ים-סוף בדרכו (כיום יפגוש שם את תעלת סואץ).

ג

בסיום דבריו מביא הרב מדן סייעתא מפסוק בישעיה "לשון ים מצרים", לחיזוק ההשערה שמקום בקיעת הים היה במפרץ סואץ, כמקובל בידינו. השערה זו מובאת בפירוש "דעת מקרא" לפסוק הנ"ל, ועיין גם בסיכום הנבואה שבסוף הפרק שם.

עם זאת, יש להרהר ואולי אף לערער על תרומתו של פסוק זה, משום שלשון ים שייך גם במפרץ אילת, שאף הוא לשון ים סוף. ואפילו לשיטת בעלי הַדְעָה הכפרנית שבקיעת הים הייתה בים התיכון (עיין אנציקלופדיה עברית ערך "ים סוף"²), הרי שהביטוי "לשון ים" מתאים ללגונות הרבות הנמצאות בחוף הים המצרי בים התיכון. וברור שאין כאן סניגוריה על שיטה זו שבטעות יסודה, רק רצוננו לומר שמהפסוק בישעיה לא מוכח ולא מוכרח לכאן או לכאן.

¹ מגדים כג, שבת תשנ"ה, עמ' 104, הערה 1.

² כרך יט, עמ' 901.